

НАУКОВАРОБОТА

під шифром:

«ІНОЗЕМНИЙ КАПІТАЛ»

2019

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Теоретичні аспекти впливу іноземного капіталу на фінансову безпеку банківської системи України	3
1.1. Місце іноземного капіталу в банківській системі	7
1.2. Фінансова безпека банківської системи як складова фінансової безпеки країни	11
Розділ 2. Аналіз структурних змін та загроз іноземного капіталу	14
Розділ 3. Напрямок зниження впливу іноземного капіталу на фінансову безпеку банківської системи України	22
Висновки	28
Список використаної літератури	30
Додатки	33

ВСТУП

Характерною особливістю третього тисячоліття є поглиблення глобалізації економічних процесів та інтеграція світових фінансових систем, а обслуговування банківською системою національних економік не обходиться сьогодні без участі іноземного капіталу. Входження іноземного капіталу у банківську систему України (БСУ) стало об'єктивним процесом припливу іноземних інвестицій. Як показує світова практика, присутність іноземного капіталу в національних банківських системах як промислово розвинених, так і країн із перехідною економікою є невід'ємною складовою економічного розвитку.

Серед провідних економістів існує думка, що чим більше іноземного капіталу є в банківському секторі країни, тим менш чутливими стають у ній банки до різних негативних чинників та кризових явищ. Також має місце судження, що ведення ізоляційної політики та повна відмова від залучення іноземних інвестицій не принесуть користі державі. З досвіду країн Центральної Європи видно, що залучення іноземного капіталу до національних фінансових систем без якісного контролю з боку держави, приводить до втрати власної ініціативи в економічних процесах та зниження фінансової безпеки банківської системи країни.

Україна з одного боку є привабливою для іноземних інвесторів, а з іншого - через економічну та політичну нестабільність, воєнні дії на Сході держави та непослідовність політики Уряду в проведенні реформ, особливо правозахисної сфери, її інвестиційне середовище є досить ризиковане.

Поява банків з іноземним капіталом, їх філій та представництв разом з позитивним впливом на розвиток фінансового сектора привнесла певні ризики фінансової безпеки України та її банківської системи. У зв'язку із цим, актуальними є дослідження пов'язані із вивченням наслідків впливу іноземного капіталу на стійкість та конкурентоспроможність банківської системи України та її фінансову безпеку в умовах російської військової агресії.

Досліджуючи проблематику економічної безпеки банківської системи,

науковці О. Барановський, О.Василик, О.Другов, А.Єпіфанов, М.Крупка, А.Мороз, Т.Смовженко, О.Сугуняко та інші велику увагу приділяли проблемам припливу іноземного капіталу через банківські установи. Вплив іноземного капіталу на розвиток вітчизняного банківського сектора у своїх працях досліджували відомі українські вчені:Л.Акімова, О. Барановський, В. Базилевич, І. Буковський, В. Геєць,Т.Гірченко,О. Другов, І. Івасів, Є. Осадчий, В. Міщенко, Т.Смовженкота інші.

Дослідження науковців щодо впливу іноземних інвестицій розвиток на соціально-економічний показують, що присутність іноземних банків призводить до залучення новітніх технологій, диверсифікації умов надання послуг, розширює умови та обсяги кредитування, що покращує інвестиційний клімат держави; здешевлює банківські послуги; створює конкурентне середовище для усіх банківських установ.В той же час, результати наукових досліджень підтверджують, що надлишкове зростання обсягу іноземного капіталу є загрозовим для національної безпеки, оскільки може стати причиною виникнення небезпеки для фінансової системи України, втрати самостійності і незалежності Національного банку України (НБУ), тому їхня діяльність повинна бути обмежена, строго регулюватися та контролюватися, а результат діяльності іноземних банків може бути позитивним, лише в умовах «здорового», контрольованого вітчизняного банківського сектору.

На сьогоднішній день, за умов постійних дисбалансів та диспропорцій в національній економіці, спричинених переважно відсутністю стабільного фінансування, питання ролі іноземного капіталу в банківській системі України стає все більш актуальним, оскільки саме через іноземні банки в банківський сектор спрямовуються великі обсяги ресурсів, без яких неможливо досягнути та підтримувати відносну стабільність в банківському секторі держави. Проте з іншої сторони, виникає ряд питань, щодо діяльності банків з іноземним капіталом, оскільки їх функціонування відображає не стільки економічні інтереси акціонерів глобальних фінансових корпорацій, скільки геополітичні інтереси конкретних національних держав. У зв'язку з цим завдання

дослідження наслідків присутності іноземного капіталу набуває дедалі більшої вагомості.

Метою даної роботи є дослідження факторів впливу іноземного капіталу на фінансову безпеку банківської системи, як складову фінансової безпеки країни, аналіз структурних змін іноземного капіталу та загроз і ризиків, пов'язаних з діяльністю іноземних банків, розробка заходів зниження негативних наслідків від присутності іноземного капіталу в банківській системі України.

Для досягнення мети нами були поставлені наступні *завдання*:

- розкрити суть та значення фінансової безпеки банківської системи для розвитку банківського сектору;
- дослідити фактори впливу іноземного капіталу на фінансову безпеку банківського сектора;
- узагальнити систему показників для моніторингу діяльності банків з іноземним капіталом;
- проаналізувати структуру іноземного капіталу в БСУ у різні періоди її функціонування;
- зробити порівняльний аналіз впливу іноземних банків з Єврозони та Росії на вітчизняний банківський сектор;
- визначити ризики та загрози для БСУ, які можуть виникнути у зв'язку із збільшенням частки іноземного капіталу в БСУ;
- розробка заходів зниження негативного впливу іноземного капіталу на БСУ.

Об'єктом дослідження є діяльність банків з іноземним капіталом в Україні, які становлять невід'ємну частину фінансової системи країни.

Предметом дослідження є фактори впливу іноземного капіталу на фінансову безпеку банківської системи.

Теоретико-методологічну основу дослідження за даною тематикою формують наукові праці вчених, економістів, практиків, законодавчі і нормативно-правові акти .

У процесі дослідження ми використали діалектичний метод пізнання з використанням методів логічного, порівняльного якісного і

кількісного аналізу. Окрім цього, використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: графічний, абстрактно-логічний; порівняльний; аналізу та синтезу, статистично-економічний.

Елементами новизни можна вважати: коротке визначення фінансової безпеки банківської системи; систематизацію наслідків впливу іноземного капіталу на БСУ та показників для факторного аналізу цього впливу на фінансову безпеку країни; характеристику умов безпечного функціонування БСУ за умов присутності іноземного капіталу.

Практична цінність матеріалів дослідження полягає у можливості їх використання при розробці банківськими установами власної бізнес-стратегії в умовах ринкової конкуренції.

Інформаційною базою дослідження є: законодавчі і нормативно-правові акти, що регламентують діяльність вітчизняних та іноземних банків в Україні, офіційні матеріали Державної служби статистики України, Національного банку України, Асоціації Українських банків, офіційна звітність банків України Національного рейтингового агентства «Рюрик» та офіційні ресурси Internet.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

1.1. Місце іноземного капіталу в банківській системі

На сьогоднішній день в науковому середовищі активно обговорюється участь іноземного капіталу в банківській системі України та його вплив на розвиток економіки держави в цілому. Серед вчених немає однозначної думки щодо наслідків впливу іноземного капіталу на функціонування вітчизняної банківської системи. На думку О. Барановського [1,с.12] та А. Єпіфанова [2, с.315], надмірна концентрація іноземного капіталу спричинить повну руйнацію національного банківського сектору, В. Геєць [3,с.2] вважає, що присутність іноземного капіталу на вітчизняному фінансовому ринку сприятиме підвищенню ефективності роботи українських банків, залученню передових банківських технологій, розширенню спектра послуг, сприятиме залученню іноземних інвестиційних ресурсів. Т. Смовженко, О.Другов є прихильниками ідеї обмеження припливу іноземного банківського капіталу в Україні і обґрунтовують свої жорсткі рекомендації щодо регулювання цього процесу НБУ. [4,с.176]. В роботах І. Івасіва розроблено пропозиції щодо створення системи регулювання іноземних банків, яка максимізує позитивні наслідки присутності іноземного банківського капіталу в банківській системі України [5,с. 89-90]. Наявність банків з іноземним капіталом у банківській системі будь-якої країни, зазвичай, відповідає інтересам пов'язаним з розвитком національної фінансової системи в частині збільшення загальної суми фінансових ресурсів та рівня капіталізації банківської системи, а також створює сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій та розширення ресурсної бази для подальшого соціально-економічного розвитку[6, с. 144].

Іноземний банківський капітал – це сукупність коштів у грошовій формі, які належать на правах власності фізичним та юридичним особам-нерезидентам, і залучаються або позичаються банком для провадження банківської діяльності з метою одержання прибутку.

Термін «банк з іноземним капіталом», згідно Закону України «Про банки та банківську діяльність», - це банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10% [7]. Поряд з цим, існує поняття «іноземний банк», особливістю якого є розташування за кордоном центру, де приймаються важливі стратегічні рішення і ведеться контроль зі сторони іноземних власників [8, с.14]. Згідно ст. 24 цього ЗУ- іноземні банки мають право відкривати філії та представництва на території України. Національний банк України здійснює акредитацію філій та представництв іноземних банків на території України, шляхом включення їх до Державного реєстру банків та видачі банківської ліцензії[7].

Іноземні інвестори мають право долучатися до розвитку банківської системи України шляхом:

- пайової участі в управлінні банками – резидентами;
- створення банків-нерезидентів;
- придбання діючих фінансово-кредитних установ; [4,с.30].

Іноземний капітал поступово входив у нашу країну і цілі іноземних інвесторів були різні. За період існування банківської системи незалежної України відбулось кілька фінансових криз, які негативно відобразились на функціонуванні банківської системи та діяльності іноземних банків в Україні. Нами узагальнено етапи входження іноземного капіталу в банківську систему України з врахуванням мети банку-інвестора. Періоди входження іноземного капіталу в Україну, та їх особливості продемонстровано в Додатку А.

Основою для формування періодизації змін в структурі іноземного капіталу стала періодизація етапів входження іноземного капіталу в БСУ, розроблена О.Друговим[9,с. 17-18]. Проте ми частково змінили її, виділивши

б – ий період, який продовжується до сьогодні. На нашу думку варто звернути більше уваги на присутність іноземного капіталу та його вплив на банківську систему в період з 2014 по 2016 роки (так звана «банківська криза», спричинена зміною влади в Україні). Адже саме в цей час, банківська система зазнала значних потрясінь та змін внаслідок несподіваних воєнних дій на сході

України та анексії Криму з боку Російської Федерації, яка на той час виступала одним із найбільших та найвпливовіших іноземних інвесторів. Такий перебіг подій передбачити було неможливо, через що, банківський сектор України опинився в надскладній ситуації, оскільки російський капітал на цей час займав вагоме місце в банківській системі України. В той же час НБУ розпочав реформування банківської системи, в результаті якої відбулося її очищення. У період з 2017 по 2018 роки (і до тепер) банківська система повільно почала відновлюватись після кризи, показники надійності системи суттєво покращились, а ризики втрати ліквідності та інсайдерського кредитування взяті під контроль. Вектор іноземних інвестицій в банківський сектор зазнав кардинальних змін, і змістився із «Східного» напрямку на «Західний» (європейський), внісши цим корективи в стратегію розвитку вітчизняних банків. Тому на сьогоднішній день, банки змушені здійснювати певну трансформацію: вдосконалювати організаційну структуру, розширювати спектр послуг, у тому числі покращувати механізм надання кредитів і тим самим приваблювати клієнтів та ставати для них більш відкритими. Оскільки банки з іноземним капіталом, займаючи хороші конкурентні позиції, фактично можуть здійснювати вибір, якому сектору економіки надавати кредити, впливати на процентні ставки на вітчизняному ринку, а також витіснити вітчизняні банки, які не здатні конкурувати з ними [10, с. 160-161].

На сьогоднішній день провідні банки з іноземним капіталом представлені в Україні багатьма європейськими розвинутими країнами, такими як: Австрія, Німеччина, Польща, Франція, Туреччина та іншими, які успішно працюють на грошовому ринку в Україні. Причиною цьому послужили численні банкрутства вітчизняних банків, невпевненість населення в їх надійності, що в свою чергу, відповідно, призвело не лише до відтоку вкладів з системи, а й до перерозподілу депозитів в банківській системі на користь фінансових інституцій з європейськими власниками, які продемонстрували стійкі позиції навіть у складних кризових умовах. Особливе місце належить банкам Росії, які в свій час зайняли велику частку в капіталі банківської системи нашої країни.

Нами проаналізовано, узагальнено і систематизовано позитивні та негативні наслідки впливу іноземного капіталу на банківську систему, які описані у праці Романенка Л. «Переваги та недоліки присутності іноземного капіталу в банківській системі України», де зібрані погляди таких науковців: В. Д. Базилевич, О. І. Барановський, І. В. Буковський, В. В. Вітлінський, В. М. Геєць, В. В. Корнєєв, В. Є. Новицький, та подано на рис. 1.1.

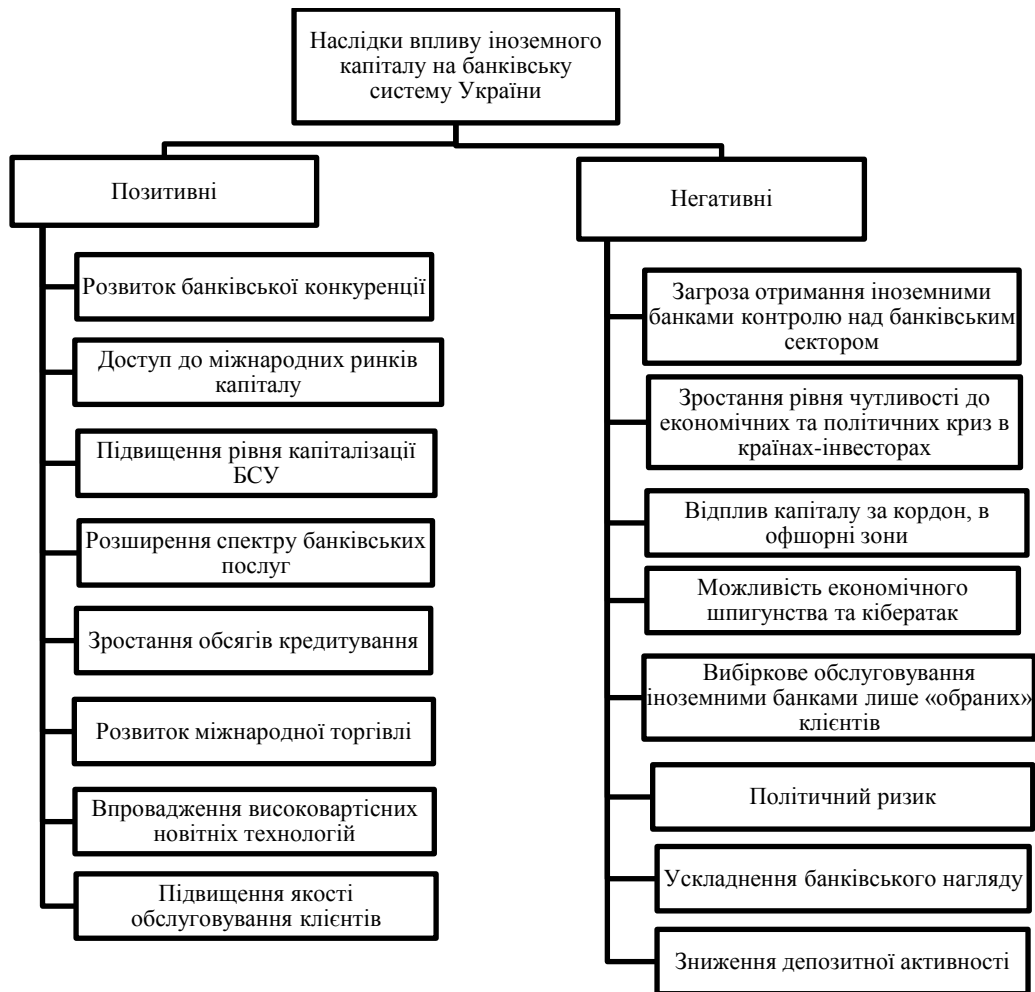

Рис. 1.1. Наслідки впливу іноземного капіталу на банківську систему України. Джерело: розроблено автором на основі [4, 5, 10,]

Як видно з рис.1.1. іноземний капітал у БСУ відіграє позитивну роль, але за певних обставин може привнести в країну серйозні загрози фінансовій безпеці банківському сектору та країни в цілому.

В нашому дослідженні ми приділили більше уваги факторам негативному впливу іноземного капіталу на фінансову безпеку банківської системи та зниженню ризиків, пов'язаних з ними.

1.2. Фінансова безпека банківської системи, як складова фінансової безпеки країни

Події 2014 року показали, що Україна недостатньо добре дбала про національну безпеку, в тому числі економічну. В умовах глобалізації саме забезпечення безпечного функціонування усіх секторів економіки держави має пріоритетне значення і може гарантувати незалежність країни.

У Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України серед дев'яти субіндексів економічної безпеки найвищий ваговий коефіцієнт (0,1294) належить фінансовій безпеці (Додаток Б). Складові фінансової безпеки подані на рис.1.2. у [11]. мають такі вагові значення: безпека банківська – 0,1723; небанківських фінансових установ – 0,1068; боргова – 0,1746; бюджетна – 0,2023; валютна – 0,1686; грошово-кредитна – 0,1753;

Рис 1.2. Складові фінансової безпеки. Джерело: розроблено автором на основі [11]

Під банківською безпекою слід розуміти рівень фінансової стійкості банківських установ країни, що дає змогу забезпечити ефективність функціонування банківської системи країни та захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників незалежно від умов її функціонування [11]. Більш широко формулює поняття фінансової безпеки банківської системи О.Барановський [12, с.20] « фінансову безпеку банківської системи загалом та її окремих складових слід розглядати в трьох аспектах. По-перше, з точки зору

фінансових наслідків її(їхньої)діяльності для країни загалом та окремих клієнтів і контрагентів. По-друге, з точки зору недопущення та відвернення явних і потенційних загроз фінансового стану всієї банківської системи, НБУ та вітчизняних комерційних банків. По-третє, з точки зору забезпечення сукупності умов захисту сталого розвитку банківської системи загалом і окремих банків зокрема».

Узагальнивши підходи науковців: Барановського О., Букіна С.,Вінникова А., Гриценка Р., Ілляша М., Срібного В., до визначення суті поняття «фінансова безпека банківської системи», ми пропонуємо коротко сформулювати наступне визначення:«Фінансова безпека банківської системи - це спроможність банківської системи протистояти внутрішнім та зовнішнім викликам і загрозам, щоможутьнегативно вплинути на її ефективне функціонування»

Для діагностики та відвернення загроз фінансовій безпеці БСУ необхідно створити систему фінансової безпеки банків, що складається з трьох підсистем:

- фінансової діагностики;
- фінансових важелів і методів забезпечення фінансової безпеки;
- контролю й аналізу результатів; [12, с.19]

Ми розробили класифікацію загроз фінансовій безпеці держави (рис. 1.3.)

Показники, які найбільше впливають на визначення рівня небезпеки для банківської системи подані у Методичних рекомендаціях [11] (Додаток В). Ми ж зосередили свою увагу на показники, що залежать від обсягів іноземного капіталу, його потреб для економічного зростання в нашій країні.

Провівши аналіз уже опублікованих наукових статей, монографій за даною тематикою та на основі [4, с.182-189], ми підготували перелік показників, які варто оцінювати в процесі моніторингу за діяльністю іноземних банків в Україні.(Додаток Г).

Ці показники дають можливість детально оцінити якісну та кількісну сторону як позитивних так і негативних процесів, що виникають в результаті впливу іноземного капіталу на фінансову безпеку БСУ та країни в цілому.

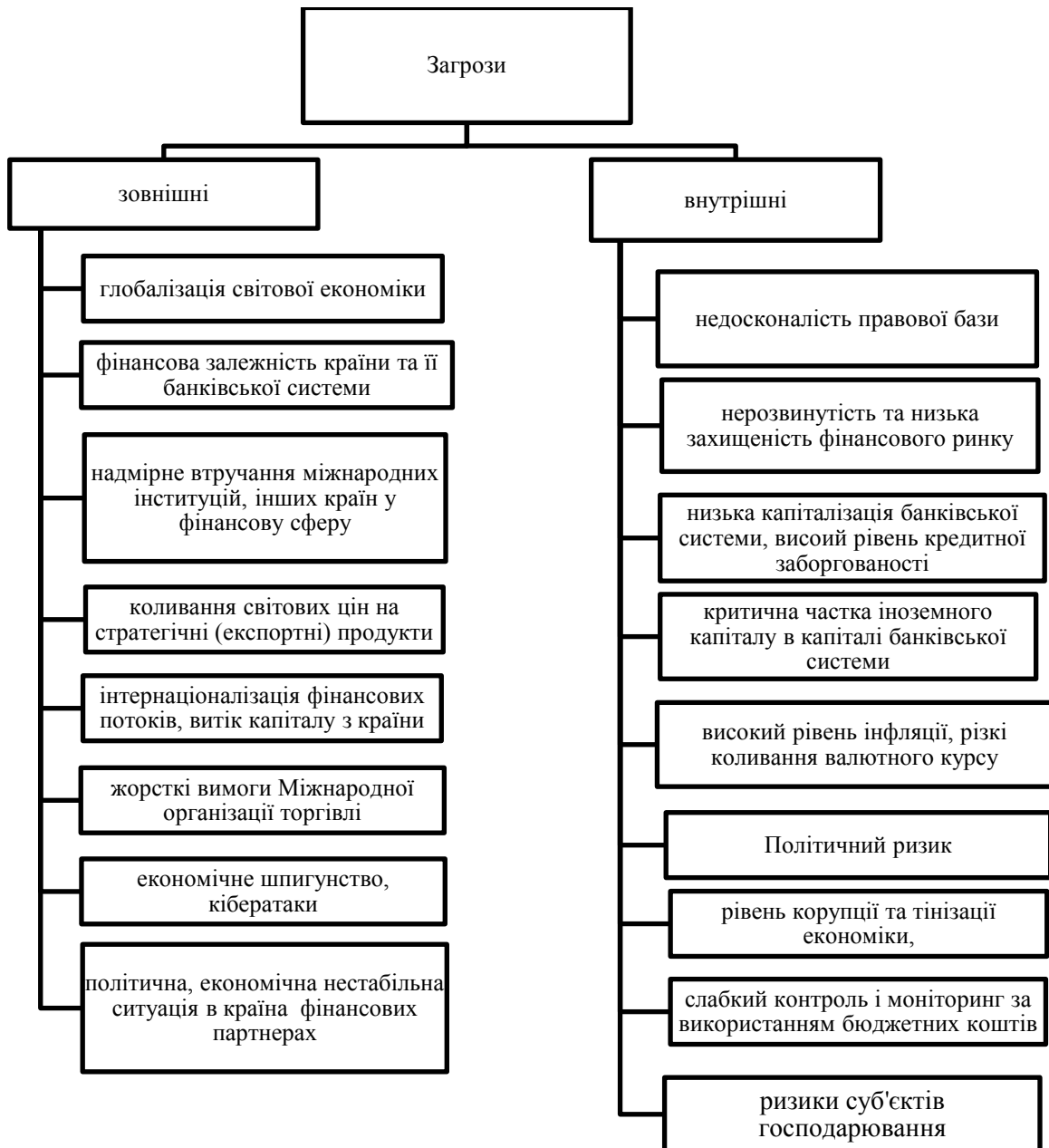

Рис. 1.3. Класифікація загроз фінансовій безпеці держави. Джерело: розроблено автором на основі [11, 13, с.872-873]

Крім того, завдяки широті охоплення оцінки явищ за допомогою факторного аналізу не складно провести діагностику та оцінку рівня загроз, забезпечити комплексний моніторинг участі іноземного капіталу в економічному розвитку країни, захистити її фінансову систему від кризових явищ. На жаль, обмежений обсяг нашої роботи та відсутність вільно доступних окремих даних, не дозволяє здійснити таку діагностику на даний час.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СТРУКТУРНИХ ЗМІН ТА ЗАГРОЗ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ

За даними Національного банку України, частка іноземного капіталу в банківській системі України за останні роки постійно змінювалася. Найбільш стрімко цей показник почав зростати з 2012 р.. Тому для більш детального аналізу структурних змін іноземного капіталу, ми виділимо та розглянемо наступні три етапи: 2012-2013рр.; 2014-2016рр.; 2017-2018рр. (і до тепер).

Характерною особливістю 2012-2013 рр. стала відмова від співпраці з Україною, через кризову ситуацію в державі, 15 - ти західних банків. Чим активно скористалися більш потужні російські банки, перейнявши активи банків від іноземних інвесторів. Так росіяни стали найбільшими акціонерами в українській банківській системі. В цей період за розрахунками Асоціації українських банків, росіянам належало 15,5% усіх іноземних активів в Україні. За росіянами йшли Франція та Кіпр.

Варто зазначити, що інвестиції в банківську систему України з Кіпру - це в основному гроші резидентів (олігархів), які потім повертаються до України під виглядом іноземних інвестицій, саме так відбувається своєрідне «відмивання» коштів. До найбільш відомих банків, країною походження яких є Кіпр, станом на сьогоднішній день, належать: АТ «Таскомбанк» (Тігіпко С.Л.), АТ «Юнекс Банк» (Новинський В.В.), ПАТ «Місто Банк» (Фурсін І.Г.), ПАТ «Банк Кредит Дніпро» (Пінчук В.М.).

Станом на 1 січня 2012 року в Україні діяло 176 банків (зокрема 53 з іноземним капіталом, у т.ч. 22 з 100% іноземним капіталом), з них 9 банків з російським капіталом. Це перш за все «Сбербанк Росії», «Внешторгбанк» (ВТБ), «Промінвестбанк», «Альфа-банк», «Банк Москви», а також більш дрібні банки - «Петрокоммерц -Україна», «Енергобанк», «Російський стандарт» і банк «Траст» (така ж ситуація залишалася станом на 1 січня 2013 року). На перший погляд, ніби і не дуже багато, але враховуючи те, що за російськими «дочками» стоять найбільші банки Росії, які володіють практично необмеженими

ресурсами, котрі вони можуть в будь-який момент надати в розпорядження підконтрольним банкам - це становило загрозу для банківської системи України, яка полягала у поділі банківського ринку України між російськими банкірами та контролі над ним[14].

Для періоду 2014-2016рр. характерним є зростання частки іноземного капіталу в БСУ, що зумовлено банкрутством вітчизняних банків та відповідно зниженням активів банківської системи та статутного капіталу особливо.

Станом на 1 січня 2014 року структура власності активів БСУ була представлена наступним чином: банки з приватним українським капіталом складала 56%; банки з іноземним капіталом (крім російських) – 15%; банки з російським капіталом – 11%; державні банки – 18% (рис. 2.1.).

Рис. 2.1. Структура власності активів банківської системи України станом на 01.01.2014р. Джерело: [15, с. 7]

Проте в цьому році, Росія, ставши країною-агресором, внаслідок введення своїх військ на територію Криму та східну частину України (Донецька та Луганська область), завдала великого удару по фінансовій і національній безпеці нашої держави, і цим самим створила собі негативне підґрунтя для подальшої діяльності на території України. Ці події показали наскільки неконтрольованим із сторони НБУ та держави було входження іноземного капіталу, зокрема російського, у вітчизняну банківську систему.

НБУ почав тотальну чистку банківської системи. З ринку були виведені банки-пилососи, банки-фінансові піраміди. Більше 100 банків, припинили своє існування через різні причини:

- непрозору структуру та незадовільну ділову репутацію власників - 6 банківських установ (БУ);
- самоліквідацію за рішенням власників – 6 БУ ;
- анексію Криму та військовий конфлікт на Сході – 7 БУ;
- порушення законодавства у сфері фін моніторингу – 14 БУ;
- втрату ліквідності/капіталу – 58 БУ;

Банки з 100-вим іноземним капіталом виявились найбільш стійкими, як видно з табл.2.1., де під іноземними банками НБУ розглядає саме банки з 100-вим іноземним капіталом.

Таблиця 2. 1. Структурні зміни в банківській системі України Джерело [16, с. 2]

Кількість банків	2014	2015	2016	2017	01.11.2018
Платоспроможні	147	117	96	82	79
<i>Зміна</i>	<i>(-33)</i>	<i>(-30)</i>	<i>(-21)</i>	<i>(-14)</i>	<i>(-9)</i>
Державні	7	7	6	5	5
<i>Зміна</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>-1</i>	<i>-1</i>	<i>0</i>
Іноземні	25	25	25	23	22
<i>Зміна</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>-2</i>	<i>-1</i>
Приватні	115	85	65	54	53
<i>Зміна</i>	<i>-33</i>	<i>-30</i>	<i>-20</i>	<i>-11</i>	<i>-1</i>
Неплатоспроможні	16	3	4	2	2
<i>Зміна</i>	<i>16</i>	<i>-13</i>	<i>1</i>	<i>-2</i>	<i>-2</i>
У стадії ліквідації	21	64	84	95	97

Станом на 1 січня 2015 року 163 банківські установи мали ліцензію Національного банку України, з них 51 банк з іноземним капіталом. Структура власності активів банківської системи України була представлена наступним чином: банки з приватним українським капіталом склали 47%; банки з іноземним капіталом (крім російських) – 17%; банки з російським капіталом – 15%; державні банки – 22% (рис. 2.2.).

Станом на 2015-2016 роки, відбулись зміни у банківській системі України, пов'язані із переходом у цьому ж році ПАТ «Приватбанк» у стовідсоткову власність держави.

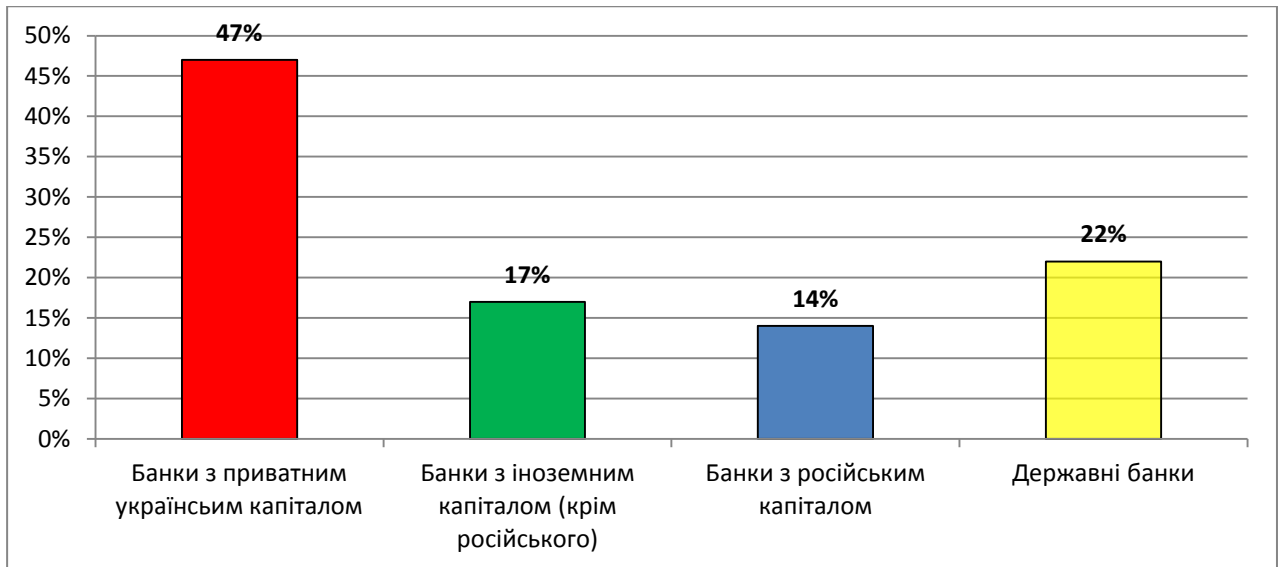

Рис. 2.2. Структура власності активів банківської системи України станом на 01.01.2015р. Джерело: розроблено автором на основі[17, с. 7]

Як наслідок, монопольна, в деякій мірі, діяльність ПАТ «Приватбанк», призводить до змін у структурі власності активів банківської системи держави, відповідно, кардинально зменшилась частка банків з приватним українським капіталом, частка капіталу державних банків перевищила 50%, а частка банків іноземних банківських груп, практично, зберегла свої позиції (рис.2.3)[18, с. 5].

Варто звернути увагу, що саме в цей період, 2014-2016 роки, частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків зростала з 32,5% до 53,5% (як видно з Додатка А). В той час як згідно[11], розмір індикатора «Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків» 41-60 % є критичним і може призвести до втрати контролю над банківською системою з боку держави.

Для періоду 2017-2018 рр. (і до тепер) характерним є відновлення прибутковості банківських установ з найвищим рейтингом і БСУ в цілому та різке падіння прибутковості російських банків. Станом на 1 січня 2017 р. ліцензію Національного банку України мали 96 банківських установ (зокрема 38 банків з іноземним капіталом, з них 17 з 100%-вим іноземним капіталом).

Найбільша частка іноземного капіталу у банківській системі України належить банкам Російської Федерації (загалом 30,88 % статутного капіталу). Банкам з країн Європейського Союзу належить 19,43 % статутного капіталу, з інших

країн (Туреччина, Казахстан, США, Білорусь, Британські Віргінські Острови) частка іноземного капіталу становить 1,01 % статутного капіталу БСУ. Не зважаючи на найбільшу частку у БСУ, російські банки поступово втрачають свої передові місця, поступаючись банкам західного світу.

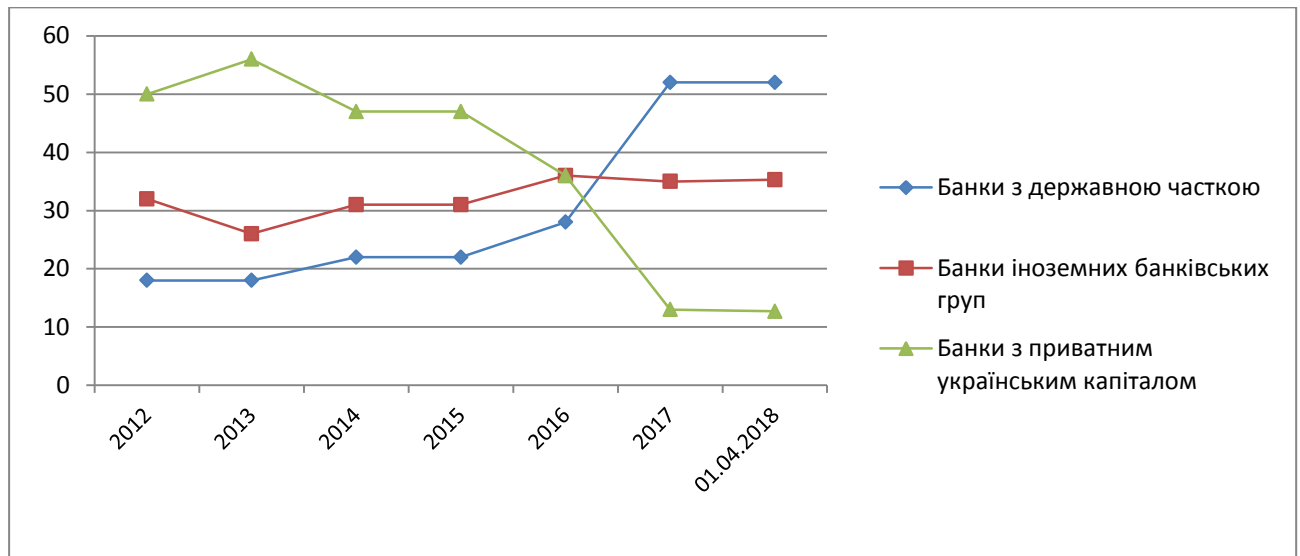

Рис.2.3. Структура власності активів банківської системи України з 2012р. по 01.04.2018р. Джерело: [18, с.5; 19, с.7]

На нашу думку причиною цьому стала агресія з боку Російської Федерації на Сході держави, яка завдала збитків банківській системі України на 1,8 мільярда доларів банківських активів в Криму і 4,4 мільярда на Донбасі [20]. Все це призвело до тиску з боку суспільної думки, що позначилося на значному відтоку вкладів, а також частковому закриттю банківських рахунків з ініціативи власників підприємств.

Станом на 1 січня 2018 р. Національний банк України видав ліцензії 38 банкам з іноземним капіталом, з них 18 з 100% іноземним капіталом:

- банки з капіталом країн Європейського Союзу (ЄС) - 23 банки (у т.ч. 11 банків з 100 % - вим іноземним капіталом);
- банки з російським капіталом – 7 банків (у т.ч. 3 банки з 100 %- вим російським іноземним капіталом)
- інші іноземні банки – 8 банків інших країн (рис.2.4.) [18, с. 4].

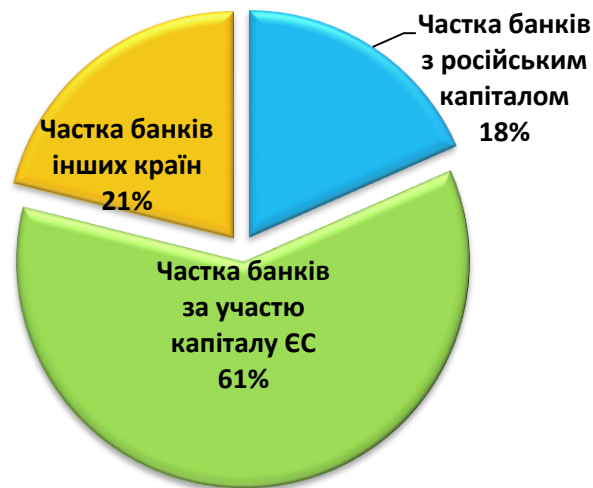

Рис. 2.4 Структура банківських установ з іноземним капіталом станом на 01.01.2018р. Джерело: розроблено автором на основі [18, с.4]

За результатами діяльності 9-ти місяців 2018 року, найбільш збитковими стали такі банки: Сбербанк, ВТБ Банк, Укрсоцбанк та інші (табл. 2.2).

Якщо ж говорити про найбільш прибуткові банки, то варто виділити державний Приватбанк та банки з іноземним капіталом: Райффайзен Банк Аваль, УкрСиббанк та інші (табл.2.3)[20].

Таблиця 2.2 Фінансові показники найзбитковіших банків за 9 місяців 2018р.

Банк	Збиток за 9 місяців 2018, млн грн	Чистий відсотковий прибуток/збиток, млн грн	Чистий комісійний прибуток/збиток, млн грн	Прибуток/збиток від відрахувань до резервів	Адмінвитрати, млн грн	Результат за аналогічний період 2017 року, млн грн
Сбербанк (Росія)	-6 994,68	2 062,07	200,009	-8 016,34	-1 385,93	103,979
ВТБ (Росія)	-1 788,07	-155,659	47,846	-797,815	-1 114,60	-1 449,46
Укрсоцбанк (Росія)	-839,465	747,34	409,741	-478,877	-2 106,66	-1 558,62
Банк Кредит Дніпро	-476,144	138,937	103,155	-639,753	-398,811	-489,11
БМ Банк (Росія)	-216,53	25,328	4,699	-35,794	-106,254	-125,504
Банк Форвард (Росія)	-171,801	131,234	22,941	-66,285	-313,836	-172,232
Місто Банк	-154,43	60,157	6,083	-105,699	-64,662	-88,984

Джерело: [21]

Таблиця 2.3 Фінансові показники найприбутковіших банків за 9 місяців 2018 р.

Банк	Прибуток за 9 місяців 2018 року, млн грн	Чистий відсотковий прибуток/збиток, млн грн	Чистий комісійний прибуток/збиток, млн грн	Прибуток/збиток від відрахувань до резервів	Адмінвитрати, млн грн	Результат за аналогічний період, млн грн
ПриватБанк	5 092,65	10 685,21	11 722,33	-7 172,39	-8 879,87	-1 605,26
Райффайзен Банк Аваль (Іноземний)	4 070,65	5 254,59	2 051,57	302,457	-3 286,82	4 032,03
УкрСиббанк (Іноземний)	1 898,41	2 773,25	1 159,82	-96,921	-2 217,79	856,295
ОТП Банк (Іноземний)	1 539,11	2 040,07	839,74	-78,921	-1 214,66	667,433
ПУМБ	1 457,65	2 964,47	833,833	-573,73	-2 320,62	764,187
КредіАгрікол ь Банк (Іноземний)	1 185,31	1 628,65	577,031	-43,189	-1 055,36	852,82
Сітібанк (Іноземний)	994,329	1 039,24	125,698	9,786	-179,579	763,713

Джерело: [21]

В банківській системі України відбуваються постійні зміни, так 30 жовтня 2018 року Національний банк України відкликав ліцензії у ПАТ КБ «Центр», який приєднався до ПАТ «МТБ БАНК» та у ПАТ «ВіЕс Банк», який приєднався, відповідно, до АТ «ТАСКОМБАНК». Також Національний банк України відкликав банківську та генеральну ліцензії на здійснення валютних операцій у АТ «БМ Банк» та виключив цей банк з Державного реєстру банків України. Банк АТ «ВТБ Банк» 27 листопада 2018 року, Правління НБУ, було віднесено до категорії неплатоспроможних [22]. Станом на 01 січня 2019 року ліцензію Національного банку України мали 77 банківських установ (в т.ч. 37 банків з іноземним капіталом, серед яких 22 банки із 100%- вим ін. капіталом) (рис.2.5).

Як видно з вище наведеного, в період 2014-2018 років чітко прослідковується зміна країн походження іноземного капіталу у БСУ, і як результат, на передових позиціях розмістилися банки із «західним» (європейським) капіталом. Так станом на 01.01.2019 року частка банків, представників ЄС, у статутному капіталі банківської системи України становила 19,79%, що на 1,59% більше, ніж частка банків з російським капіталом (Додаток Д).

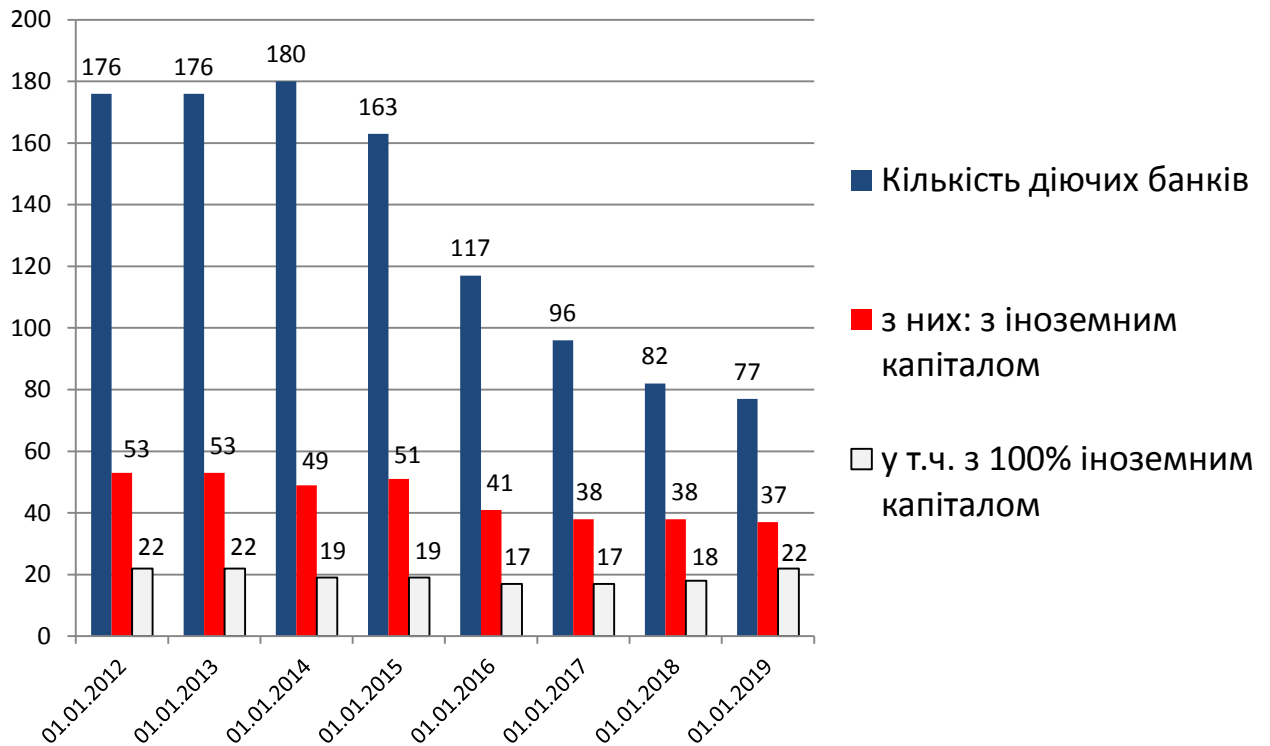

Рис. 2.5. Динаміка кількості банківських установ в Україні за 2012-2019

рр. Джерело: [18, с.5;23]

Проте варто не забувати, що їх активна діяльність також несе загрозу банківському сектору, стимулюючи валютне кредитування, що в свою чергу призводить до імпорتنих закупівель (автомобілів і техніки) цим самим сприяє виведенню коштів з банківської системи за кордон. Також до негативних аспектів варто віднести перенесення ризиків з країни-походження капіталу в Україну, однак дані ризики можуть бути відчутними тільки у випадку кризи в країнах-походження.

РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ЗНИЖЕННЯ ВПЛИВУ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

За рівнем проникнення іноземного капіталу в банківську систему можна виділити на 3 групи країн:

1. в яких частка капіталу нерезидентів не перевищує 10%; (Китай, Індія, Корея, інші розвинуті країни)
2. де рівень присутності іноземних банків перебуває в межах 15-80% активів банківської системи; (держави Центральної та Східної Європи, в т. числі Польща, Україна)
3. в яких реалізовано повний іноземний контроль над банківським сектором; (Непал, Бахрейн, Йорданія, Нова Зеландія, Словаччина, Чехія, Естонія)[24, с.172]

В країнах першої групи держава отримує лише позитивний вплив від іноземного капіталу. В періоди глобальної фінансової кризи банки з іноземним капіталом в країнах третьої групи майже зовсім не постраждали, оскільки їх захистили потужні материнські структури.

Як показали події останніх років, Україна, що входить до другої групи, недостатньо добре регулює діяльність іноземних банків, через що і постраждала в період військової агресії Росії. У Методичних рекомендація [11] визначені порогові значення індикатора банківської безпеки - частки іноземного капіталу в статутному капіталі банків (ЧІКСКБ), від розміру якого залежить безпека функціонування банківської системи (БС).

Досліджуючи вплив іноземного капіталу на функціонування БСУ, ми виявили певні особливості (таб.3.1.). Невеликий обсяг іноземного капіталу в БС (до30%) позитивно впливає на конкурентоздатність банківського сектора, легше піддається контролю з боку НБУ, особливо, якщо материнські структури є великими банками з високим рейтингом. Якщо індикатор ЧІКСКБ перевищує 1/3, регулятивна роль НБУ зменшується, що негативно впливає на макропроцеси в країні.

Таблиця 3.1.

Вплив частки іноземного капіталу на функціонування банківської системи

№	Значення ЧІКСКБ	Оцінка стану БС	Вплив на фінансову безпеку БС
1.	до 20 - 25%	Оптимальний	Іноземні банки позитивно впливають на розвиток БСУ, підвищують капіталізацію створюють конкуренцію на грошовому ринку, розширюють спектр банківських послуг;
2.	26 - 30%	Задовільний	Іноземний капітал ініціює запровадження новітніх технологій в БС, підвищує кредитну активність, реалізує великі інвестиційні проекти.
3.	31 - 35%	Незадовільний	НБУ змушений підвищувати контроль та регулювання діяльності банків з іноземним капіталом, знижуючи рівень небезпеки для БС, вітчизняні банки не витримують умов конкуренції;
4.	36 – 40%	Небезпечний	Вітчизняні банки втрачають фінансово потужних клієнтів, НБУ складно контролювати усі операції, можливий витік капіталу з країни в період фінансової нестабільності;
5.	41 – 60%	Критичний	Втрата контролю над вітчизняною БС, зростання політичної та фінансової залежності, відплив капіталу у країни - інвестори ;

Джерело: розроблено автором на основі [8, 11, 24]

До негативних проявів присутності іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі насамперед відноситься захоплення банківського ринку України та зростання іноземного контролю, тобто розхитування фінансової безпеки банківської системи. Експансія іноземних банків призводить до ускладнення банківського нагляду, втрати суверенітету в проведенні грошово-кредитної політики, зростання чутливості вітчизняних банків до коливань на світових фінансових ринках, посилення іноземного контролю, підвищення ймовірності відпливу українського капіталу до зарубіжних країн[25, с.4]. Все це створює загрозу не тільки банківській системі, а й національній безпеці країни.

Найбільш згубний вплив на розвиток вітчизняної економіки в цілому і

фінансову безпеку банківської системи, зокрема, нанесли банки з російським капіталом, а особливо банки з державним російським капіталом (Сбербанк Росії, Промінвестбанк, ВТБ - Банк), які досить часто використовують для політичного та економічного шантажу. Суттєвий вплив на фінансову безпеку банківської системи України має проведення російськими банками операцій на валютному ринку з метою посилення девальваційних тенденцій та з метою фінансування валютного ринку Росії. Ще одним негативним явищем діяльності банків з російським капіталом в останні роки є фінансування тероризму та осередків «Руского міра», що вже має вплив також і на безпеку держави. У зв'язку з вище наведеним, представники Російської Федерації не можуть вже успішно вести банківський бізнес в Україні. Водночас Росія не поспішає позбуватись своїх активів в Україні, оскільки вивести капітал вони не можуть, бо потрапили під санкції, адже якщо закрити банк, вони просто втратять свої гроші. Яскравим прикладом цього є «дочка» найбільшої державної фінансової установи Росії «Сбербанк», яка з останніх сил продовжує працювати в Україні. За перші три квартали 2018-го збиток банку склав 6,9 млрд. грн., хоча іще минулого року за цей самий період був прибуток понад 100 млн. грн.[22].

Щоб уникнути фінансової небезпеки, НБУ повинен розглядати усі негативні наслідки (рис.3.1.), які може спричинити входження іноземного банку в країну та його діяльність, а в період загострення конкуренції між вітчизняними та закордонними банками нормативно-правовими документами захищати банківський сектор. Прикладом такої позиції НБУ є запровадження санкцій щодо діяльності банків з російським капіталом 15.03.2017 р. на вимогу Ради національної безпеки і оборони України. [11]. Суть цих санкцій полягає у забороні:

- прямого і опосередкованого здійснення активних операцій (надання міжбанківських кредитів, депозитів, субординованих боргів, придбання цінних паперів, розміщення коштів на коррахунках);
- виплати дивідендів, процентів, повернення міжбанківських кредитів/депозитів, коштів із коррахунків, субординованого боргу;

- розподіл прибутку;
- розподіл капіталу.

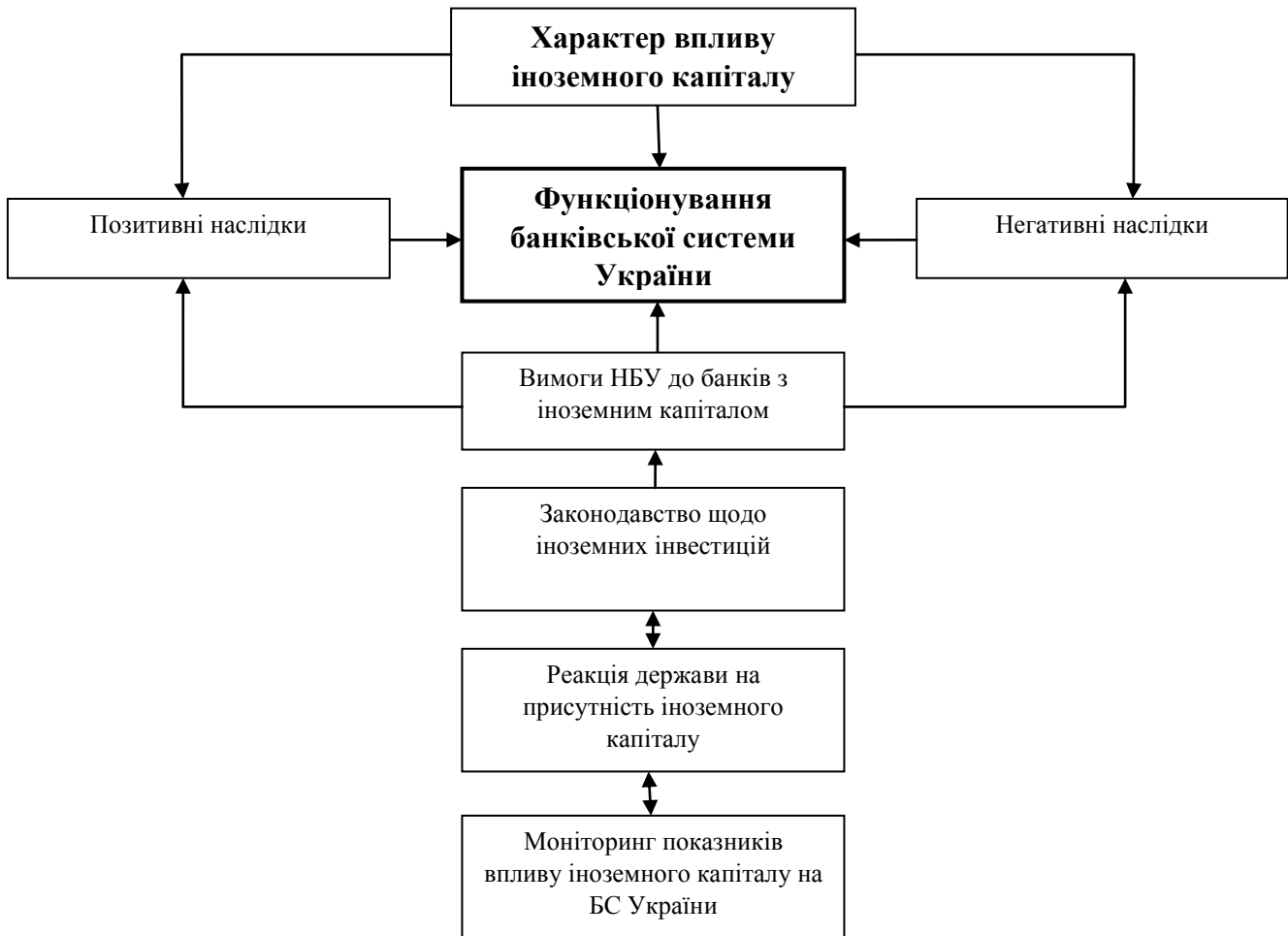

Рис.3.1. Умови безпечного функціонування банківської системи України з присутністю іноземного капіталу. Джерело: власна розробка автора на основі [4, с.22]

Нажаль, якби ці санкції були застосовані трохи раніше, Україна понесла б напевне менше фінансових втрат, про які йшлося вище.

Після застосування санкцій прибутковість та ліквідність банків з російським капіталом різко знизилася, як результат: МБ – Банк (Банк Москви) – самоліквідувався, ВТБ Банк – визнано неплатоспроможним, Ві Ес Банк, як дочку, Сбербанк продав Таскомбанку.

Що ж стосується схем діяльності банків із західним капіталом, то на наш погляд, такі схеми мають більше позитивних рис, ніж негативних. До позитивних рис варто віднести підвищення рівня корпоративної культури та

ризик-менеджменту, зростання капіталізації банківської системи, підтриманні належного рівня фінансової стійкості банків за рахунок виконання вимог Базель III та можливостей залучення додаткових ресурсів в материнських компаній для розширення кредитних можливостей, а значить для реалізації стратегічних економічних планів нашої держави.

Виходячи із проведеного аналізу можна виділити чотири ключових напрямки негативного впливу діяльності банків з іноземним капіталом на фінансову безпеку банківської системи України:

- стимулювання валютного кредитування та виведення коштів з банківської системи;
- обмеження кредитної підтримки реального сектору, що не сприяє росту ресурсної бази банківської системи через кумулятивний ефект та не сприяє економічному росту;
- політичний шантаж і дестабілізація на валютному ринку з боку банків з російським капіталом;
- перенесення ризиків країн-донорів на банківську систему України.

Прояви негативних наслідків впливу банків з іноземним капіталом на фінансову безпеку банківської системи України зумовлені відсутністю ефективних законодавчих, наглядових та стратегічних підходів до організації банківської справи в державі. Тому Національний банк України повинен здійснювати якісний контроль та регулювання доступу іноземного капіталу в банківський сектор і підтримувати конкурентоспроможність вітчизняного банківського капіталу, ініціювати важливі законопроекти, які зміцнюватимуть позиції вітчизняної банківської системи. Також провідні економісти стверджують, що питання забезпечення фінансової безпеки банківської системи повинне вирішуватися комплексно з урахуванням необхідності дотримання фінансової безпеки як окремих комерційних банків, банківського сектору національної економіки, Національного банку України, так і вітчизняної банківської системи загалом[26]. Важливо з якою репутацією іноземний банк заводить свій капітал в Україну та для яких цілей.

Таблиця 3.2.

Заходи щодо зниження негативного впливу іноземного капіталу на фінансову безпеку банківської системи України

№	Загрози фінансовій безпеці БСУ	Заходи щодо зниження впливу іноземного капіталу
1	Надмірна концентрація іноземного капіталу в БСУ	Встановити максимальний розмір для ЧІКСКБ. НБУ здійснювати комплексну діагностику банка-інвестора, з врахуванням його міжнародного рейтингу для допуску на вітчизняний фінансовий ринок, обмежити частку капіталу однієї країни до 20%.
2	Ненадійність контролю за здійсненням валютних операцій та діяльністю іноземних банків	Запровадити систему моніторингу та єдину систему контролю за ризиками банківської діяльності. НБУ підтримувати стабільний курс національної валюти ефективними монетарними методами;
3	Низька капіталізація вітчизняної банківської системи	Підвищення рівня капіталізації українських банків адміністративними методами, забезпечення умов для ринкової справедливої конкуренції між банками;
4	Економічні, політичні кризи в країнах - інвесторах	Забезпечення національної безпеки в усіх галузях економіки, моніторинг показників фінансової стійкості та вжиття невідкладних заходів до захисту від імпорту кризи в країну;
5	Високий рівень корупції і тінізації в фінансовому секторі	Посилення боротьби з корупцією на всіх ділянках державотворення, в усіх установах. Створення сприятливих нормативно-правових умов для виходу бізнесу з тіні.
6	Витік капіталу з країни через банки з іноземним капіталом	НБУ, СБУ, Фінмоніторингу та іншим державним структурам розробити систему контролю за фінансовими потоками. Заборонити діяльність банків з офшорних зон.
7	Отримання іноземними банками контролю над банківським сектором	Захист самостійності та незалежності банківської системи України законодавчими, нормативно-правовими документами, регулювання притоку іноземного капіталу в країну;
8	Економічне шпигунство за посередництва банків з іноземним капіталом	СБУ та НБУ посилити контроль за фінансовими потоками суб'єктів господарювання, не допускати витоку секретної економічної інформації через іноземні банківські структури.

Джерело: авторська розробка на основі [4,5,12,24].

На нашу думку, слід вдосконалити вимоги, щодо допуску іноземних банків на внутрішній ринок. Одним із варіантів є обов'язкове спрямування частини ресурсів (прибутків) банків з іноземним капіталом на розвиток банківської інфраструктури та технологій, підвищення ефективності систем внутрішнього контролю, а також удосконалення систем державного регулювання країни, до якої вони належать.

ВИСНОВКИ

1. Присутність банків з іноземним капіталом у банківській системі будь-якої країни, відіграє важливу роль у розвитку національної фінансової системи шляхом збільшення загальної суми фінансових ресурсів та рівня капіталізації банківської системи, а також створює сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій та розширення ресурсної бази для подальшого соціально-економічного розвитку.

2. Важливою і необхідною умовою для покращення та підвищення середовища функціонування банківської системи України, створення передумов економічного зростання в країні, через збільшення обсягів кредитування стратегічно важливих економічних проектів, прямих іноземних інвестицій є приплив іноземного капіталу в економіку та банківську сферу.

3. На сучасному етапі розвитку банківської системи, в умовах економічної нестабільності, гостро стоїть питання підвищення капіталізації та конкурентоспроможності банків порівняно з іноземними банками із збереженням національних пріоритетів банківської системи в умовах інтернаціонального руху іноземного капіталу. НБУ уже зобов'язав комерційні банки розробити програми власної капіталізації та контролює їх виконання, проте попереду злиття та поглинання вітчизняних невеликих і середніх банків, тому важливо цей процес здійснити на найбільш вигідних умовах для України.

4. Недостатньо ефективними є законодавчі норми, які регулюють допуск іноземного капіталу на вітчизняний ринок банківських послуг в частині регулювання присутності іноземних банків з державним капіталом країни-донора, що має досить негативний вплив на фінансову безпеку банківської системи і держави в цілому. Вдосконалення законодавчих, наглядових та стратегічних ініціатив до регулювання діяльності банків з іноземним капіталом дасть змогу створити умови для ефективного його використання в Україні, що матиме позитивний вплив на вітчизняну економіку в цілому і банківську систему зокрема.

5. Особливої уваги потребує регулювання з боку НБУ допуску іноземного капіталу з офшорних зон та державного капіталу будь-яких країн (не тільки країни-агресора) в банківську систему, адже такий капітал несе загрозу банківській безпеці і безпеці країни в цілому. Необхідно чітко прописати всі умови входження іноземного капіталу, дозволяти іноземні інвестиції тільки надійним, першокласним банкам.

6. Розглянувши усі переваги та недоліки взаємодії іноземного капіталу з вітчизняним у банківській системі України, ми вважаємо, що Національний банк України повинен проводити більш якісний системний моніторинг діяльності банків з іноземним капіталом, вчасно реагувати на загрози і виклики з боку банківських інвесторів, вживати упереджувальні заходи щодо мінімізації ризиків впливу на банківський сектор, підтримувати конкурентоспроможність вітчизняних банків, їх стабільність та динамічне зростання.

7. Контрольовані іноземним капіталом банки проявляють нижчу активність щодо залучення коштів фізичних осіб, їх депозитні ставки значно нижчі за процентні ставки вітчизняних банків. Для них вигідніше залучати фінансові ресурси в своїх країнах, на європейському ринку, але вкладати їх в Україні, де поки що високі кредитні ставки.

8. Державна політика повинна бути виваженою і грамотною відносно діяльності банків з іноземним капіталом, для нівелювання негативних наслідків їх діяльності на території України. Держава зобов'язана взяти на себе головну функцію кримінально-правового та адміністративного контролю у запобіганні протиправних дій у банківській сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барановський О. Іноземний капітал на ринках банківських послуг України, Росії та Білорусі / О. Барановський // Вісник НБУ. – 2007. – № 9. – С.12
2. Єпіфанов А. О. Методологічні складові ефективного розвитку банківського сектору економіки України : монографія / А. О. Єпіфанов. – Суми : Університетська книга, 2007. – 417 с.
3. Геєць В. Іноземний капітал у банківській системі України / В. Геєць // Дзеркало тижня. – 2007. – № 26(605).
4. Новий етап розвитку банківської системи України: зростання участі іноземних інвесторів : монографія / [Т. С. Смовженко, О. І. Кіреєв, О. О. Другов та ін.] ; за ред. Т. С. Смовженко. – К. : УБС НБУ, 2008. – 231с.
5. Івасів І. Вплив іноземних банків на банківську систему України / І. Івасів, Р. Корнилюк // Вісник НБУ. – 2011. – № 10. – С. 84–91.
6. Гірченко Т.Д., Стороженко О.О., Шейко О.П. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку банків іноземних банківських груп в Україні // Електронне наукове фахове видання Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського – «Глобальні та національні проблеми економіки». – 2017. – Випуск № 16. Квітень 2017 р. 141-145 с.
7. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 01.10.2018, підстава - 2258-VIII [Електронний ресурс]. - Режим доступу:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
8. Дмитренко М. Г. Вплив іноземного капіталу на розвиток банківського сектору України / М. Г. Дмитренко, Ю. В. Жежерун // Фінансовий простір. - 2015. - № 2. - С. 13-20. -Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2015_2_3.
9. Другов О.О. Трансформація іноземного капіталу в банківському секторі України//Електронне видання: ВІСНИК УНІВЕРСИТЕТУ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ.- 2017.- № 2 (29).-С. 14-20.
- 10.Романенко Л. В. Переваги та недоліки присутності іноземного капіталу в банківській системі України //Науковий вісник Національного університету

- ДПС України (економіка, право).-2013.- 3(62).- С. 158-163[Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvnudpsu_2013_3_23.pdf
- 11.Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 №1277[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>
- 12.Барановський О.І. Специфіка фінансової безпеки в банківській сфері [Електронний ресурс]. Режим доступу:http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vnbu_2014_9_-15.pdf
- 13.Фінансово-економічна грамотність: підручник -ч.1: основи національної економіки, економіки регіонів та фінансової системи України/ за ред. д-ра екон. наук, проф, О.Б.Жихор, д-ра екон. наук, проф. О.В.Димченко.- Київ: Видавничий дім «Кондор», 2017.-1024с.
- 14.Зеленський Є. Російські банкіри окупувають Україну [Електронний ресурс]. - Режим доступу:<https://news.dtki.ua/finance/bank-system/16398>
- 15.Національне рейтингове агентство «Рюрік» Аналітичний огляд банківської системи України за 2013 рік[Електронний ресурс]. - Режим доступу:http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2013_review.pdf
- 16.Періодичні видання Національного банку України:Огляд банківського сектору за жовтень 2018р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=80799454>
- 17.Національне рейтингове агентство «Рюрік» Аналітичний огляд банківської системи України за 2014 рік [Електронний ресурс]. - Режим доступу:http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2014.pdf

18. Кулиняк І. Банки з іноземним капіталом: рейтингування та роль у забезпеченні сталого розвитку фінансового сектору України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_3_2018-36-50.pdf
19. Національне рейтингове агентство «Рюрік» Аналітичний огляд банківської системи України за 1 квартал 2018 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_1_kv_2018.pdf
20. «Інтерфакс-Україна» інформаційне агентство [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/511032.html>
21. Рябуха О. Найбільш прибуткові та збиткові банки [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://minfin.com.ua/ua/2018/11/13/35559038/>
22. РБК-Україна [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/nbu-otozval-litsenzii-dvuh-bankov1540973869.html>
23. Кількість банків в Україні «Індекс МінФін» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://index.minfin.-com.ua/banks/stat/count/>
24. Крупка, І.М. Фінансово-економічна безпека банківської системи України та перспективи розвитку національної економіки [Текст] / І.М. Крупка // Бізнесінформ. – 2012. - № 6. – С. 168-175.
25. Довгань Ж.М. Позитивні та негативні наслідки впливу іноземного капіталу на стійкість банківської системи України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://fkd.org.ua/article/download/29224/26253>
26. Коваленко О. О., Кошевий М.М. Проблеми та перспективи присутності іноземного капіталу в банківській системі України [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/efek_2011_6_18.pdf

Додаток А

Класифікація періодів входження іноземного капіталу в Україну

Етап (період)	Особливості поведінки банків з іноземним капіталом	Характеристика періоду	% іноземного капіталу в БС України
I етап 1991- 1998 рр.	Відкриття перших представництв іноземних банків. Зацікавленість іноземних інвесторів українським ринком. Діяльність іноземних банків мала переважно спекулятивний характер	Розбудова вітчизняної банківської системи в складних економічних умовах, нестабільна політична ситуація, приватизаційні процеси, відсутність сформованих ринкових інститутів. Високі процентні ставки, зростання інфляції та її приборкання, запровадження власної валюти – гривні.	До 4%
II етап 1999- 2005 рр.	Іноземні банки, в основному з Європи, почали активніше займатися роздрібним бізнесом і обслуговуванням іноземних компаній	Встановлення більш дієвого контролю над операціями банків з іноземним капіталом з боку державних органів, лібералізація валютного законодавства і спрощення доступу іноземного капіталу в банківську систему України	До 9,6%
III етап 2006- 2008 рр.	Інтенсивна експансія іноземного банківського капіталу в Україну за рахунок купівлі вітчизняних банків, зацікавленість Росії у банківському бізнесі в Україні.	Позитивні структурні зрушення у вітчизняній економіці, високі темпи зростання ВВП, активне зростання попиту на банківські послуги з боку населення. Вступ до Світової організації торгівлі та дотримання всіх вимог, щодо лібералізації іноземного банківського капіталу	До 36,7%
IV етап 2008- 2013 рр.	На початку етапу іноземні банки зацікавлені в нарощуванні своїх позицій, в кінці відбувається вихід деяких міжнародних фінансових груп з вітчизняного банківського сектору та відновлення повноцінної діяльності банків з іноземним капіталом після фінансової кризи 2008 р. Стрімке входження російського капіталу, який перейняв активи банків від іноземних інвесторів	Ситуація в банківській системі характеризувалася загальним погіршенням фінансового стану банків, проблемами з ліквідністю та зниженням прибутків банків в умовах світової фінансової кризи та рецесії після неї.	36,7% -34%
V етап 2014-	Спостерігається зменшення зацікавленості іноземних	Початок виснажливого збройного конфлікту на Сході країни і	32,5%-

Етап (період)	Особливості поведінки банків з іноземним капіталом	Характеристика періоду	% іноземного капіталу в БС України
2016 рр.	інвесторів, щодо роботи в Україні, внаслідок чого відбувається продаж частини європейських банків українським або російським інвесторам. Проте потужні банки з західним іноземним капіталом і далі доволі ефективно функціонують в Україні.	анексія Криму, під тиском значних макро- та мікроекономічних та політичних шоків, спричинили проблеми у банківській системі та поступово призвели до системної банківської кризи, в той же час НБУ розпочав реформування банківської системи, в результаті якої відбулося очищення банківської системи України.	53,5%
VI етап 2017-2018 рр. (до тепер)	Банки з російським капіталом втратили свої позиції, деякі з них (ВТБ, БМ Банк) припинили свою діяльність. Натомість банки з європейським капіталом завойовують лідерство та довіру з боку населення, більш активно кредитують населення.	Банківська система повільно відновлюється після кризи. Рівень банкрутств на ринку наразі мінімальний за останні 5 років. Показники надійності системи суттєво покращились, а ризики втрати ліквідності та інсайдерського кредитування взяті під контроль. Однак темпи росту кредитної активності залишають бажати кращого через низьке зростання реальної економіки, жорстку монетарну політику та недосконалість судової системи.	56%- 40%

ВАГОВІ КОЕФІЦІЄНТИ
для розрахунку інтегрального показника економічної безпеки

№	Субіндекси економічної безпеки	Значення вагового коефіцієнта
1	Виробнича безпека	0,1218
2	Демографічна безпека	0,0913
3	Енергетична безпека	0,1148
4	Зовнішньоекономічна безпека	0,1095
5	Інвестиційно-інноваційна безпека	0,1089
6	Макроекономічна безпека	0,1224
7	Продовольча безпека	0,1007
8	Соціальна безпека	0,1013
9	Фінансова безпека	0,1294

ВАГОВІ КОЕФІЦІЄНТИ
для розрахунку фінансової безпеки

№	Субіндекси фінансової безпеки	Значення вагового коефіцієнта
9.1	Банківська безпека	0,1723
9.2	Безпека небанківського фінансового ринку	0,1068
9.3	Боргова безпека	0,1746
9.4	Бюджетна безпека	0,2023
9.5	Валютна безпека	0,1686
9.6	Грошово-кредитна безпека	0,1753

ПЕРЕЛІК
індикаторів та джерел вхідної інформації за складовими економічної безпеки

9. Фінансова безпека				
9.1. Банківська безпека				
9.1.1	1	Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, відсотків	прострочена заборгованість за кредитами, млн. гривень / кредити надані, млн. гривень x 100	Основні показники діяльності банків України, Національний банк [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798
9.1.1	2	Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, відсотків	кредити, надані резидентам, млн. гривень / депозити, залучені депозитними корпораціями від резидентів, млн. гривень x 100	Грошово-кредитна статистика, Національний банк [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44579
9.1.1	3	Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, відсотків	-	- « -
9.1.1	4	Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів	(кредити, надані резидентам строком від 1 до 5 років, млн. гривень + кредити, надані резидентам строком понад 5 років, млн. гривень) / (депозити, залучені від резидентів строком від 1 до 5 років, млн. гривень + депозити, залучені від резидентів строком понад 5 років, млн. гривень)	- « -

9.1. 5	Рентабельність активів, відсотків	-	Основні показники діяльності банків України, Національний банк [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798
9.1. 6	Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, відсотків	-	Звітна форма та довідкові дані з компіляції індикаторів фінансової стійкості, Національний банк [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44575
9.1. 7	Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, відсотків	обсяг активів п'яти найбільших банків за розмірами активів, млн. гривень / активи банків, усього, млн. гривень	Дані фінансової звітності банків України, Національний банк [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097

*Додаток 1 до розділу IV Методичних рекомендацій

Показники оцінки впливу іноземних інвесторів на функціонування банківської системи України(БСУ)

№	Явище оцінювання	Показники для факторного аналізу впливу іноземного капіталу на БСУ
1.	Динаміка кількості банків	<ul style="list-style-type: none"> - Кіл-ть вітчизняних банків; - Кіл -ть банків з іноземним капіталом; - кіл -ть банків з 100% --вим іноземним капіталом; - частка банків з ін. капіталом у банківській системі;
2.	Обсяги іноземного капіталу потрібного вітчизняній економіці	<ul style="list-style-type: none"> - Обсяги потреби вітчизняних підприємств у довгострокових кредитах; - Обсяги «довгих» кредитів, наданих іноземними банками реальному сектору економіки; - обсяги іноземного капіталу, потрібні для реалізації інноваційної моделі розвитку української економіки; - частка довгострокових кредитів на створення, розширення і модернізацію виробничих об'єктів у загальному обсязі наданих кредитів;
3.	Конкурентоспроможність банків з іноземним капіталом	<ul style="list-style-type: none"> - відношення банківських активів іноземних банків до ВВП країни; - рівень капіталізації банків з іноземним капіталом (приріст капітального майна за рахунок іноземного капіталу);
4.	Оцінка присутності іноземного капіталу в БСУ	<ul style="list-style-type: none"> - ринкова частка банків з іноземним капіталом за активами і капіталом; - обсяги залучення іноземного капіталу у формі прямих портфельних інвестицій; - темпи зростання частка іноземного капіталу в статутному капіталі БСУ; - рейтинг банків з іноземним капіталом; - частка капіталу банків, які поглинули українські банки; у ВВП країни; - кількість українських банків куплених інвесторами; -перспективний (на 3-5 років) обсяг інвестицій іноземних банків у БСУ;
5.	Потужність банків з іноземним капіталом	<ul style="list-style-type: none"> - кількість клієнтів, що обслуговуються в іноземних банках; - співвідношення клієнтів, що обслуговуються вітчизняними та іноземними банками; - середній показник щорічного залучення ін. Капіталу на ринку України; - співвідношення фактичних інвестицій в економіку до потреб України у ін. Інвестиціях; - частка ін. Інвестицій у ВВП, %;
6.	Концентрація іноземного капіталу	<ul style="list-style-type: none"> - частка сумарних активів, яку контролюють потужні іноземні фінансові групи; - частки іноземного капіталу в статутному капіталі вітчизняних банків; - частка статутного капіталу банків з 100% -вим ін. Капіталом у статутному капіталі всіх діючих банків; - частка статутного капіталу банків з іноземним капіталом в статутному капіталі всіх діючих банків; - статутний капітал усіх банків з іноземним капіталом, млн.грн;

Частка іноземного капіталу у статутному капіталі БСУ, станом на 01.01.2019 р.

№	Назва банку	Країна походження інвестицій	Частка у банківській системі України, %
<i>Банки з 100% - вим іноземним капіталом</i>			
1	ПАТ «Промінвестбанк»	Російська Федерація	13,71
2	ПАТ «Сбербанк»	Російська Федерація	4,21
3	АТ «ОТП Банк»	Угорщина	2,09
4	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	Австрія	2,08
5	АТ «УкрСиббанк»	Франція	1,71
6	АТ Український банк реконструкцій та розвитку»	Китай	1,12
7	АТ «Піреус Банк МКБ»	Греція	0,85
8	ПАТ «Кредобанк»	Республіка Польща	0,76
9	ПАТ «Банк Кредит Дніпро»	Кіпр	0,51
10	ПАТ «БТА Банк»	Казахстан	0,51
11	ПАТ «КредіАгріколь Банк»	Франція	0,41
12	ПАТ КБ «Правекс-Банк»	Італія	0,35
13	АТ «ПроКредит Банк»	Німеччина	0,28
14	ПАТ «ІНГ Банк Україна»	Нідерланди	0,25
15	ПАТ «Банк Форвард»	Російська Федерація	0,1
16	ПАТ «Ідея Банк»	Республіка Польща	0,1
17	ПАТ «Кредит Європа Банк»	Туреччина	0,09
18	ПАТ «СЕБ Корпоративний Банк»	Швеція	0,08
19	ПАТ «Дойче Банк ДБУ»	Німеччина	0,08
20	ПАТ «Кредитвест Банк»	Туреччина	0,05
21	АТ «КІБ»	Великобританія	0,04
22	ПАТ «Сітібанк»	США	0,04
Разом банки з 100% іноземним капіталом			29,42
23	ПАТ «Укрсоцбанк»	Люксембург (Альфагруп)	5,63

24	ПАТ «Альфа-Банк»	Люксембург (Росія)	2,54
25	ПАТ «Місто Банк»	Кіпр	1,05
26	АТ «Агропросперіус Банк»	Кіпр	0,25
27	ПАТ «Мега Банк»	Німеччина, Великобританія, США	0,21
28	АКБ «Індустріал банк»	Ізраїль	0,21
29	ПАТ «МТБ Банк»	Кіпр, Франція	0,16
30	АТ «Юнекс Банк»	Кіпр	0,12
31	АТ «Таском банк» ПАТ «Універсал Банк»	Кіпр	0,1
32	ПАТ «Перший Інвестиційний Банк»	Російська Федерація	0,08
33	ПАТ «Банк Авангард»	Кіпр	0,05
34	АТ «Альтбанк»	Білорусь	0,04
35	ПАТ КБ «Львів»	Ісландія	0,04
36	ПАТ «Скай Банк»	Казахстан	0,04
37	ПАТ «Банк Фамільний»	Британські Віргінські Острови	0,04
Разом банки з часткою іноземного капіталу			10,56
Разом банки з іноземним капіталом			39,98
Разом банки ЄС			19,79
Разом банки Російської Федерації			18,1
Разом банки з інших країн			2,09

ДИНАМІКА АКТИВІВ ТОП-50 БАНКІВ У 2017 РОЦІ, тис грн (Finbalance за даними НБУ)							
Місце- 01.01. 2018	Дина- міка	Місце- 01.01. 2017	Банк	01.01.2018	Динаміка		01.01.2017
					тис грн	%	
1	0	1	Приватбанк	259 061 473	40 462 685	18,5%	218 598 788
2	0	2	Ощадбанк	234 241 045	22 960 066	10,9%	211 280 979
3	0	3	Укресімбанк	171 011 254	10 652 982	6,6%	160 358 272
4	0	4	Райффайзен Банк Аваль	72 108 061	16 108 326	28,8%	55 999 735
5	0	5	Укргазбанк	69 274 260	15 368 327	28,5%	53 905 933
6	3	9	Альфа-Банк	49 530 306	10 576 392	27,2%	38 953 914
7	0	7	Укрсиббанк	46 576 672	1 209 247	2,7%	45 367 425
8	0	8	ПУМБ	46 532 329	1 979 721	4,4%	44 552 608
9	-3	6	Сбербанк	42 363 126	-5 902 404	-12,2%	48 265 530
10	2	12	Креді Агріколь	30 946 062	1 050 882	3,5%	29 895 180
11	2	13	ОТП Банк	29 822 400	4 990 022	20,1%	24 832 378
12	-2	10	Укрсоцбанк	29 248 959	-7 849 352	-21,2%	37 098 311
13	1	14	Південний	25 473 240	4 798 635	23,2%	20 674 605
14	-3	11	Промінвестбанк	20 091 847	-13 127 031	-39,5%	33 218 878
15	1	16	Сітібанк	19 001 051	-454 159	-2,3%	19 455 210
16	2	18	Прокредит Банк	16 880 948	4 763 743	39,3%	12 117 205
17	2	19	Кредобанк	14 307 668	3 303 076	30,0%	11 004 592
18	4	22	Таскомбанк	13 842 576	5 713 026	70,3%	8 129 550
19	-4	15	ВТБ Банк	11 498 904	-8 569 358	-42,7%	20 068 262
20	-3	17	ІНГ Банк	9 971 217	-7 387 289	-42,6%	17 358 506
21	0	21	Кредит Дніпро	9 411 152	1 131 391	13,7%	8 279 761
22	-2	20	Мегабанк	9 129 353	126 558	1,4%	9 002 795
23	1	24	МІБ	8 913 774	2 020 966	29,3%	6 892 808
24	-1	23	Восток	8 494 053	729 173	9,4%	7 764 880
25	0	25	Універсал Банк	6 229 098	1 135 196	22,3%	5 093 902
26	1	27	Правекс-Банк	5 224 746	821 228	18,6%	4 403 518
27	5	32	А-Банк	4 499 645	1 242 885	38,2%	3 256 760
28	6	34	Індустріалбанк	4 356 873	1 568 656	56,3%	2 788 217
29	-3	26	Банк інвестиц. і заощадж.	4 342 665	-237 819	-5,2%	4 580 484
30	-1	29	Марфін Банк	4 208 138	696 523	19,8%	3 511 615

АНОТАЦІЯ

Банківський сектор України становить основу фінансової системи держави, а її фінансове наповнення є важливим джерелом додаткових кредитних ресурсів для вітчизняних суб'єктів господарювання. Приплив іноземного капіталу в економіку держави, зокрема в банківську сферу України, сприяє для покращенню соціально-економічному розвитку, а також підвищенню рівня функціонування банківської системи в цілому.

Поява банків з іноземним капіталом, їх філій та представництв разом з позитивним впливом на розвиток фінансового сектора привнесла певні ризики фінансової безпеки України та її банківської системи. У зв'язку із цим, актуальними є дослідження пов'язані із вивченням наслідків впливу іноземного капіталу на стійкість та конкурентоспроможність банківської системи України, її фінансову безпеку, особливої зараз - в умовах російської військової агресії.

Метою даної роботи є дослідження факторів впливу іноземного капіталу на фінансову безпеку банківської системи, як складову фінансової безпеки країни, аналіз структурних змін іноземного капіталу та загроз і ризиків, пов'язаних з діяльністю іноземних банків, розробка заходів зниження негативних наслідків від присутності іноземного капіталу в банківській системі України.

Для досягнення мети нами були поставлені наступні **завдання**:

- розкрити суть та значення фінансової безпеки банківської системи для розвитку банківського сектору;
- дослідити фактори впливу іноземного капіталу на фінансову безпеку банківського сектора;
- узагальнити систему показників для моніторингу діяльності банків з іноземним капіталом;
- проаналізувати структуру іноземного капіталу в БСУ у різні періоди її функціонування;
- зробити порівняльний аналіз впливу іноземних банків з Єврозони та Росії на вітчизняний банківський сектор;

- визначити ризики та загрози для БСУ, які можуть виникнути у зв'язку із збільшенням частки іноземного капіталу в БСУ;
- розробка заходів зниження негативного впливу іноземного капіталу на БСУ.

Об'єктом дослідження є діяльність банків з іноземним капіталом в Україні, які становлять невід'ємну частину фінансової системи країни.

Предметом дослідження є фактори впливу іноземного капіталу на фінансову безпеку банківської системи.

Теоретико-методологічну основу дослідження за даною тематикою формують наукові праці вчених, економістів, практиків, законодавчі і нормативно-правові акти .

У процесі дослідження ми використали діалектичний метод пізнання з використанням методів логічного, порівняльного якісного і кількісного аналізу. Окрім цього, використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: графічний, абстрактно-логічний; порівняльний; аналізу та синтезу, статистично-економічний.

Елементи наукової новизни результатів дослідження полягають у поглибленні теоретичних основ впливу іноземного капіталу на фінансову безпеку банківської системи України та систематизації наслідків цього впливу. Зокрема, запропоновано коротке визначення поняття фінансової безпеки банківської системи, виокремленопоказники для факторного аналізу впливу іноземного капіталу на фінансову безпеку країни, розроблено класифікацію загроз фінансовій безпеці країни, характеристику умов безпечного функціонування БСУ за умов присутності іноземного капіталу. На основі опрацьованих публікацій відомих науковців сформульовані заходи щодо зниження впливу іноземного капіталу на фінансову безпеку банківського сектора.

Практична цінність матеріалів дослідження полягає у можливості їх використання при розробці банківськими установами власної бізнес-стратегії в умовах ринкової конкуренції.

Інформаційною базою дослідження є: законодавчі і нормативно-правові акти, що регламентують діяльність вітчизняних та іноземних банків в Україні, офіційні матеріали Державної служби статистики України, Національного банку України, Асоціації Українських банків, офіційна звітність банків України Національного рейтингового агентства «Рюрик» та офіційні ресурси Internet.

Робота обсягом 29 ст. складається з вступу, трьох розділів, висновків, переліку 26 – ти літературних джерел, 6 – ти додатків. Ілюстративний матеріал в роботі подано на 9-ти рисунках та в 5-ти таблицях.